

Kültürel Miras Koruma ve Yönetim Süreçlerine Halkın Aktif Katılımının Sağlanması Üzerine Bir Değerlendirme

Assessment on Active Public Participation in Cultural Heritage Protection and Management Processes

Dr. Doğan KOŞAN

ORCID: 0000-0002-1506-7246 ♦ Hitit Üniversitesi, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü ♦
dogankosan@hotmail.com

Özet

Kültürel miras geçmişten günümüze aktarılan, insan elinden çıkmış tarihinin, sanatının, coğrafyasının yaşayan belgeleridir. Kültürel mirasın korunması, yönetim ve tanıtımı tüm toplumlar için öncelikli konulardan birisidir. Miras yönetimi ayrıntılı mevzuatlarla, hassas ve detaylı kurallara dayandığı için Türkiye’de sınırlı sayıda uzman kişinin faaliyeti ile yürütülmektedir. Fakat mirasın yönetimi, sadece uzman kişilerin çabaları ile gerçekleşemez. İyi bir yönetim stratejisi, halkın tüm geliştirme ve uygulama süreçlerine etkin biçimde katılımı ile sağlanabilir. Halkın katılımı; mirasla ilgilenen, mirastan etkilenen, miras içinde çalışan ve yaşayan insanların; mirasın korunması, yönetimi, tanıtımı ve yararlı kullanımı konusuna dâhil edilmesiyle başarıya ulaşabilir. Bu çalışmada, Türkiye’de kültürel miras yönetim süreçlerine daha etkin halk katılımının sağlanması adına yapılacak çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda “katılım” teması üzerinden literatür taraması yapılarak kültürel mirasın korunmasında katılımı konu alan farklı bakış açıları derlenerek tek başlık altında bütüncül şekilde değerlendirilmiştir. Ayrıca bu değerlendirmede uluslararası kuruluşların kültürel miras yönetimi konusunda katılımı teşvik eden faaliyetlerine ve mevzuatlarına da yer verilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular sivil toplumun rolü, yasal düzenlemeler, karar alma uygulama süreçlerine katılım, şeffaf süreç yönetimi, turizm potansiyelini artırmak, miras ve koruma eğitimi vermek, yerel katılımı artırmak başlıkları altında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak; sivil toplum kuruluşları, halk ile resmi makamlar arasında, karar alma süreçlerinin çeşitli aşamalarında; bilgi sağlama, danışmanlık ve iş birliğini yapma konusunda faaliyet gösterebilir. Yasal düzenlemeler ile resmi makamların ve halkın ilgisini çekerek, Türkiye’deki kültürel mirasın korunması ve kullanılması kolaylaştırılmalı, uluslararası sözleşmelere uygun yapılacak değişiklikler ile koruma süreçlerine halkın aktif katılımı sağlanmalıdır. Karar alma, uygulama süreçlerine katılım ile bir proje hakkında halkın görüşlerini sormak, bir girişimi şekillendirmede doğrudan katılımlarını istemek, karar mekanizma içerisine sokmak sürecin işlemlerini kolaylaştırır. Şeffaf süreç yönetimi ise, mirasın korunması gerektiğinde yetkililerin korumanın gerekliliklerini o çevrede yaşayan insanlara anlatmasıdır. Halk, eksiksiz bilgi alarak envanterlerin oluşturulmasından kararların hazırlanmasına kadar, işin her sürecinde rol almalıdır. Turizm potansiyelini artırmak, kültürel miras alanlarının canlanmasında olumlu bir rol oynamaktadır. Mirasın korunması için harcanan emek ve para, turizm sayesinde karşılanması sağlanabilir. Miras ve koruma eğitimin amacı ise, mirasın halkın ortak değeri, ülkenin tarihi, kültürel ve sanatsal değer olduğunun öğretilmesidir. Son olarak yerel katılım ile yerel toplumları kültürel mirasa maddi ve manevi olarak bağlamak, değerleri konusunda farkındalıklarını artırmak, korunması, kullanımı için katılımlarını sağlamak, mirası gelecek nesillere aktarmak için fayda sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Topluluk, Restorasyon, Sivil Toplum, Turizm, Aktif Katılım

Extended Abstract

Cultural heritage consists of movable works of historical importance (paintings, ceramics, sculptures, etc.), buildings, historical and archaeological sites (tangible heritage) created in the past. At the same time, traditions, rituals, beliefs, myths,

knowledge and skills (intangible heritage) passed down from generation to generation in society are also included in the scope of heritage. Our cultural heritage is the living documents of history, geography and art created by human hands. People are increasingly becoming more aware of the importance of their cultural values and perceive them as a common heritage.

Since heritage management is based on detailed legislation and sensitive care, it is carried out with limited participants. However, the protection of cultural heritage cannot be achieved only with the efforts of experts. The participation of the public in the protection processes is necessary. A good heritage protection strategy is achieved by a better understanding of the value of cultural assets, the integration of strategies into the broader planning and implementation process, and the active participation and effective inclusion of the local community in all development and implementation processes. Public participation in cultural heritage protection processes is about involving and acting together with people, institutions, and organizations interested in the heritage, affected by the heritage, living in or near the heritage, in the protection, management, promotion, and beneficial use of the heritage for local communities.

Development of policies related to cultural heritage (i.e., management plan, urban renewal strategy, protection, implementation, and usage guidelines) is realized with the active participation of heritage owners, residents, and users. Providing information to the public in cultural heritage decision-making processes, asking their opinions about a proposed project (consultation) or asking for their direct participation in shaping an initiative (participation), and involving them in the decision-making mechanism (authority) facilitate the functioning of the process.

Instead of the work of a central organization in the processes of cultural heritage identification, protection, restoration, and promotion, the success and stability of a small community that attracts the support and interest of the public due to its geographical limitations will be higher. The requirements for active and broad participation have been evaluated under seven headings. These are: the role of civil society, legal regulations, participation in decision-making and implementation processes, transparent process management, increasing tourism potential, providing heritage and protection education, and increasing local participation.

Civil society: The role of non-profit organizations that will provide information, consultancy, and cooperation at various stages of decision-making processes between official institutions and the public is essential. Civil society organizations ensure that all actors working in the cultural heritage field are more effective in decision-making and implementation processes regarding cultural heritage.

Legal regulations: Legal regulations are necessary to facilitate the examination, protection, and use of monuments and sites in our country, as well as to attract and increase the interest of official authorities and the public towards cultural heritage. More active public participation in protection processes will be ensured with changes in legal regulations by international agreements.

Participation in decision-making and implementation processes: Heritage planning and implementation success depend on how willing the public is to achieve the goals. If people can participate from the beginning of the planning process and identify with the plan, their sense of responsibility will increase.

Transparent process management: When cultural heritage needs to be protected, authorities should explain the requirements of protection to the people living in that area. Otherwise, the implementation of regulations regarding protection will become difficult and will be stuck in bureaucratic obstacles. The public should be informed and participate in every process, from the creation of inventories to the preparation of decisions, by receiving complete and unbiased information.

Increasing tourism potential: Tourism plays a positive role in developing and reviving cultural heritage areas. Tourism development in historical cities should be based on the improvement of heritage, respect and support for the identity and traditions of local communities, and the preservation of regional and environmental character. The money and labor spent on the maintenance and protection of heritage should be compensated by the money spent by tourism and people.

Providing heritage and protection education: The most important

Keywords: Cultural Heritage, Community, Restoration, Civil Society, Tourism, Active Participation

Giriş

Kültürel miras, geçmişte yaratılmış ve tarihi öneme sahip resim, seramik, heykel vb taşınabilir eserler, binalar, tarihi ve arkeolojik alanlar gibi somut mirastan oluşmaktadır. Aynı zamanda toplumda nesilden nesile aktarılan gelenekler, ritüeller, inançlar, mitler, bilgi ve beceriler de somut olmayan

miras kapsamına girmektedir. Kültürel miras ülkenin ve halkın, tarihinin ve kültürünün tüm gelişme aşamalarını göstermektedir (Scheffler, 2017, s. 15). Mirasın korunması, yönetimi ve tanıtımı öncelikli görevlerden birisidir. Mirasa özen gösterme ve koruma; önceki nesillerin bıraktığı zenginliği görme, anlama ve onunla yaşama fırsatı vermektedir. Karşılığında onu standartlara uygun olarak bir sonraki nesle aktarır. Bu yüzden mirasını ve eserlerini korumak için çağdaş yaklaşımlar, bütünlük, katılımcı koruma ve teknolojik yenilikler araştırılmalı ve uygulanmalıdır (Başdoğan Deniz, 2022, s. 1207).

Kültürel miras koruma ve restorasyon çalışmaları, uluslararası etik standartlar ile mirasın korunmasından sorumlu restoratörler ve yetkili kişilerden oluşan bir grup tarafından yönetilir. Mirasın korunmasına ilişkin yasa ile birlikte, normlar ve standartlar korumanın temel değerlerini belirleyen unsurlardır (Gotsiridze ve Tsertsvadze, 2023). Miras yönetimi ayrıntılı mevzuatlarla hassas bakıma dayandığı için sınırlı sayıda uzman kişinin katılımı ile yürütülmektedir. Fakat kültürel mirasın korunması sadece uzman kişilerin çabaları ile gerçekleşemez. Halkın koruma süreçlerine katılımı gereklidir. İyi bir miras koruma stratejisi, hem kültür varlıklarının değerinin daha iyi anlaşılmasını, stratejilerin daha geniş planlama ve uygulama sürecine entegre edilmesini, hem de yerel topluluğun tüm geliştirme ve uygulama süreçlerinde aktif ve istikrarlı biçimde dahil edilmesini ile sağlanabilir (Li, Krishnamurthy, Pereira Roders & Van Wesemael, 2020).

Koruma bilincinin amaç ve hedeflerinin daha geniş kitlelerce anlaşılması, halkla daha fazla etkileşim ile mümkündür. Halkın pratik ve teknik desteğinin finansal destek kadar önemli olabileceği de bilinmelidir. Halkın katılımı; farkındalık yaratma, kapasite geliştirme ve sorunları çözme araçlarını kapsayan koordineli bir yaklaşımın geliştirilmesini desteklemektedir. Aktif ve pratik yöntemler kullanmak, karşılıklı kaygıları olan küçük gruplarla etkileşim kurmak, veri ve bilgi sağlamak, katılımı teşvik eden eylemlerden bazılarıdır (Townshend ve Pendlebury, 1999, s. 329). Kültürel mirasın bir bütün olarak değerlendirilmesi, şekillenmesine katkı veren aktörlerin dikkate alınmasını diğer bir ifadeyle aktif halk katılımını gerektirir (Ahunbay, 1996). Burada halktan kastedilen şunlarla ayırt edilebilir: Coğrafi halklar, kültürel mirasın içinde ya da yakınında yaşayan insanlardır. Mirastan etkilenen kişiler; günlük yaşamı kültürel mirasa bağlı olan sakinler, turistler, çalışanlar, iş yapanlar, mirasın sahipleri ve bir parçası olan kişilerdir. Kültürel halklar, kültürel mirastan etkilenen benzer kültürel, dini, etnik geçmişlere ve tarihe sahip insanlardır. Kültürel miras hakkında olumlu hissedirler ve destekçi olarak hareket edebilirler. Ayrıca coğrafi ve kültürel toplulukların insanları mirasla olumlu bir şekilde özdeşleşirlerse ve destekçi olarak hareket etmek isterlerse miras yönetiminin bir parçası olabilirler (Scheffler, 2017, s. 15).

Kültürel mirasın anlamını ve korunmasını ele almanın ve doğru bir şekilde anlamının karmaşık bir konu olduğunu ve sürekli düşünme, yargılama ve sorumlu çalışma gerektirdiği bilinmelidir. Burada amaçlanan belirli bir formülün arayışıyla değil, farklı meslek gruplarının yapıcı çalışmalarıyla bu zorluğun üstesinden gelinebilir olduğunu göstermektir. Toplulukların kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmaları, tüm yönleriyle destekçi olarak hareket etmeleri, yeteneklerini ve kapasitelerini güçlendirmelerini sağlayarak gerçekleşebilir. Bunun için bilgi paylaşımı, ortak hedefler ve eylemler tanımlama, organizasyon ve faaliyetlerinin uygulanma ve karar alma süreçlerine katma, eğitim, toplantı, koordinasyon, finansal destek sağlama gibi farklı metotlar aynı anda kullanılmasıyla gerçekleşebilir.

Literatür Taraması

Türkiye’de kültürel miras ve farkındalık üzerine yapılan tez çalışmaları 2016 yılı itibarıyla artış göstermeye başlamış, 2019 yılında ise en yüksek seviyeye ulaşmıştır (Halaç ve Bademci, 2021, s. 186).

Türkiye’de kültürel mirasın korunmasında halkın aktif katılımı konusunda ise kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu son on yılda olmak üzere, konuyu genel bir çerçeveden değil, belirli yönleri ile ele alınmıştır. “Miras” ve “katılım” kavramları ile ilgili en çok üzerinde durulan konu “yerel katılım” olmuştur. Yerel katılım ile ilgili genel değerlendirmeler ve miras üzerindeki etkileri (Elmalı Şen, 2023; Kalkan ve Alparslan, 2009; Karakul ve Yıldız, 2020) haricinde, Karaman/Taşkale Köyü (Turgut Gültekin ve Uysal, 2018), İstanbul/Beyoğlu İlçesi (Basmacı, 2018), Bursa/Cumalıkızık Köyü (Soylu, Oflaz, ve Apak, 2024) Muğla/Fethiye ilçesi (Çavuşoğlu ve Güler, 2022), Bilecik/ Osmaneli İlçesi (Okuyucu ve Somuncu, 2012) örneklerinde olduğu gibi kültürel miras bilinci, yerel katılım, farkındalık temaları üzerinden yapılan anketlerle katılım kavramı incelenmiştir. Konuyu “sürdürülebilirlik” başlığı altında inceleyen araştırmacılar, kültürel mirasın koruma, kullanma ve süreklilik kavramlarını dikkate alarak sadece günümüz değil gelecek kuşak için de mirası yaşatma düşüncesini vurgulamaktadırlar (Başdoğan Deniz, 2022; Öksüz Kuşcuoğlu, & Taş, 2017; Hacıbekiroğlu, 2017; Özcan, 2009). Halkın katılımında eğitimin önemini üzerine yapılan çalışmalarda, toplumun tüm kesimlerinin eğitiminin (Karpuz, 1999) yanında, sosyal medya (Acar, ve Günaydın, 2023), dijital araçların kullanımı (Parıltı ve Aydın, 2024) gibi farklı konulara da değinilmiştir. Kültürel mirasın korunmasında halkın katılımını teşvik eden en önemli araçlardan birisi de sivil toplumdur. Bu konuda yapılan çalışmalar Türkiye’de ve uluslararası alanda kültürel miras konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının isimlerini, çalışma yöntemleri ve faaliyetlerini konu almıştır (Bahçeci ve Yenel, 2019; Şahin ve Güner, 2006; Alptürker, 2022). “Turizm” başlığı altında yapılan çalışmalar kültürel miras turizmi ve alan yönetimi üzerine genel değerlendirmeler (Hacıbekiroğlu, 2017, Kurt Demircan, 2024) dışında, Beypazarı (Uslu ve Kiper, 2006), Cunda Adası (Kaya, 2011) örneğinde olduğu gibi tarihi alanlarda yerel halkın turizm algısı üzerine düşüncelerini içermektedir. Kültürel mirasın korunmasında halkın katılımını teşvik eden UNESCO, ICOMOS, Avrupa Konseyi gibi kuruluşların yayınladığı tüzükler, ilke kararları, yönetmelikler, bildirgeler ile Türkiye’de hâlihazırda uygulanan “kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu” ve bu kanun kapsamında çıkarılan yönetmelikler, ilke kararları “katılım” kavramının önemli diğer kaynaklarıdır.

Amaç

Makalede amaçlanan ve konu edilen Türkiye’de yaşayan tüm toplulukların kültürel miras koruma ve yönetim süreçlerine daha aktif katılımının sağlanması adına fikirler ve yöntemler geliştirmektir. Kültürel mirasla ilgilenen, mirastan etkilenen, miras içinde veya yakınında yaşayan insanların, kurumların ve kuruluşların; mirasın korunması, yönetimi, tanıtımı ve yerel topluluklar için yararlı kullanımı konusuna dâhil edilmesi, daha sorumlu ve aktif hareket etmelerini sağlamak amaçlanmaktadır. Çalışmada halkın katılımının daha kapsamlı ve istikrarlı olabilmesi adına geliştirilebilecek yöntemler araştırılıp derlenmiştir. Daha önceki çalışmalar katılım konusunun farklı yönlerini ele almış olsa da, konuyu bütüncül şekilde değerlendirmemiştir. Bu çalışmada ise katılım konusu ile ilgili araştırmaların bütüncül şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma soruları; kültürel miras koruma süreçlerine halkın etkin ve sürekli katılımının sağlanması için yapılacak olan çalışmalar nelerdir? Geniş halk kitlelerinin kültürel miras koruma süreçlerine katılımını teşvik edecek yasal düzenlemeler yeterli midir?

Yöntem

Bu çalışmanın amacı doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup literatür taramasından elde edilen bilgiler analiz edilmiştir. “Kültürel miras” ve “katılım” kavramları özelinde konu ile ilgili ilk aşamada uluslararası ve ulusal literatür derinlemesine incelenmiştir. Elektronik ve basılı

güncel kitap, makale, dergi, tezler ve diğer yayınlar taranmıştır. Kültürel miras yönetimine toplum katılımını teşvik eden uluslararası mevzuatların (tüzükler, yönetmelikler, ilke kararları, bildirgeler vb.) ve Türkiye'deki mevzuatların (yasa, kanun, yönetmelik, ilke kararı vb.) karşılaştırılması yapılmıştır. Literatür araştırmaları sonucunda kültürel mirasın korunması ve yönetiminde katılımı konu alan farklı bakış açıları derlenerek "halkın katılımı" başlığı altında değerlendirilmiştir.

Bulgular

Kültürel miras koruma ve yönetim süreçlerine halkın katılımı; mirasın tespiti, tescili, bakımı, korunması, restorasyonu, yönetimi ve sergilenmesi gibi tüm süreçlerinde toplulukların aktif rol almasıyla gerçekleşebilir. Bu çalışmada aktif ve geniş katılım sağlanması için gerekenler derlenerek yedi başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar:

- Sivil toplumun rolü
- Yasal düzenlemeler
- Karar alma uygulama
- Şeffaf süreç yönetimi
- Turizm potansiyelini artırmak
- Miras ve koruma eğitimi vermek
- Yerel katılımı artırmak

Sivil Toplumun Rolü

Koruma konusunda yapılan yanlış uygulamalar, koruma süreçlerinin daha bürokratik şekilde yönetilmesine yol açmıştır. Yasal düzenlemeler genellikle mirasın korunmasında etkisiz kalmakta ve birçok farklı türde kısıtlama içermektedir. Bu yüzden sivil toplum, hükümet etkisinden ve piyasa rekabetinden bağımsız daha katılımcı faaliyetleri teşvik edebilir (Van Der Auwera, 2011, s. 61). Avrupa Konseyi (1989) tarafından Granada'da onaylanmış "Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi" kapsamında üye ülkeler; mirasın tespiti, tescili, korunması, restorasyonu, bakımı, yönetimi ve sayılarının arttırılması açılarından resmi makamların çalışmalarına yardımcı olmak amacıyla, resmi kuruluşlar ve halk arasında, karar alma süreçlerinin çeşitli aşamalarında; bilgi sağlama, danışmanlık ve iş birliğini yapmayı, bu konuda yardım edecek ve kar gayesi gütmeyen kuruluşların oluşturulup geliştirilmesini taahhüt etmiştir (Avrupa Konseyi, 1989). Sivil toplum kuruluşları kültürel miras alanında çalışan tüm aktörlerin, kültürel miras konusunda karar alma ve uygulama süreçlerinde daha etkili olmasını sağlar. Bir katalizör örgütünün kurulması, insanların tarihe ve kültüre olan ilgisi ve onu koruma isteğini sağlayabilir ve bunu teşvik edebilir. Halkın iradesi, kültürel miras koruma örgütlerinin kurulmasını ve işlemlerini başlatabilen tarihi kültürün korunmasında önemli bir rol oynar (Qinhan, 2023, s. 120-121).

Kültürel mirasın tespiti, korunması, tanıtılması, koordinasyonu için uluslararası ölçekte UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) çatısı altında ICOM (Uluslararası Müzeler Konseyi), ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi), Avrupa Kültür Vakfı, Europa Nostra Derneği, Dünya Anıtlar Fonu gibi sivil toplum kuruluşları faaliyet göstermektedir. Kuruluşlar, kültür varlıklarının sorunları ve çözüm önerileri üzerine belge toplama, danışmanlık yapma, teknik personel yetiştirme gibi görevler üstlenmişlerdir. Kültürel mirasın çağdaş restorasyon ilkelerine göre korunması için bildirgeler hazırlayarak mevzuatların uygulanmasını sağlamaktadırlar (Şahin ve Güner, 2006, s. 3). UNESCO'nun

“Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifinin Dünya Mirası Sözleşmesi Süreçlerine Entegrasyonu” politikası ile bağlantılı yenilikçi yollar bulmak için 2019 yılında gerçekleşen “Dünya Mirası, Sürdürülebilir Kalkınma ve Sivil Toplum” konulu çalıştayda, dünyanın dört bir yanından 50 sivil toplum aktörü bir araya gelerek ortak politikalar belirlemiştir. Sonuç olarak, kültürel miras alanlarında çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarından beklenen misyon; envanter çalışması hazırlama, bölgesel strateji ve eylem planı yapma, iletişim ve katılımın sağlanması için kurumlar arası ağ kurma, üye ve gönüllü yönetim sistemi ile kültürel alanlarda çalışan gönüllü sayısı artırma, şehir değerlerinin ve kültürel mirasın farkındalığı ve korunması hakkında toplumu bilgilendirme gibi faaliyetlerle katılımı teşvik etme şeklindedir (UNESCO, 2019).

Türkiye’de koruma bilinci istenilen düzeyde olmadığı için halkın sürece katılımı sınırlıdır. Bu bilinci oluşturmak için sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini artırmak, politikayı daha kolay uygulayabilmek için yasal düzenleme yapmak, sivil toplum örgütleri yerel yönetimler ile meslek örgütlerini bir araya getirerek kültürel, doğal ve tarihsel mirasımızın tanıtımı ve korumasına katkı sağlar. Kültürel mirasın korunmasında yerelin ve sivil toplumun birlikte hareket etmesi farkındalık için önemli bir göstergedir (Alptürker, 2022, s. 307). Sivil toplum, ulusal mevzuatların, uluslararası anlaşmaların uygulanması, kültürel miras politikalarının daha katılımcı olarak hedeflenmesi ve yaşama geçirilmesi, ticari rantların önüne geçmesi, halkın koruma bilincinin artırılması gibi roller üstlenebilir. Kültürel miras korumada kamu ve uzman merkezli geleneksel şekilde yürütülen sürece ilaveten, yerel yönetim ve özel sektöründe sağlıklı etkileşimi ve şeffaf süreç yönetimi sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına bağlı olarak güçlenecektir (Hacıbekiroğlu, 2017, s. 22). Bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarının tüzüklerinde kültürel mirasın korunması veya farkındalığına yönelik maddelerin bulunması, halkın miras farkındalığı üzerine yönlendirilmesinde önem taşımaktadır (Koyuncu Okca ve Alkan, 2024, s. 293).

Türkiye’de; Tarihi Kentler Birliği, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD), Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, Türk Tarih Vakfı, Müzeciler Derneği, Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD), Anadolu Sanat Tarihçiler Derneği gibi sivil örgütlenmeleri kültürel mirasın korunması için faaliyetler yürütmektedirler (Bahçeci ve Yenel, 2019, s. 147). Son yıllarda sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları neticesinde kültürel miras koruma konusunda bilinçli ve aktif kamuoyu oluşmaktadır (Şahin ve Güner, 2006). Yerel yönetimlerin desteği ile kültürel miras konusunda faaliyette bulunan sivil toplum örgütleri desteklenmeli, yerel yapılanmada bu örgütlerin temsilcileri bulundurulularak danışmanlık hizmeti alınmalıdır. Böylece temsilciler yerel birimlerle toplantılar düzenleyerek birikimlerini halka aktarabilirler (Özden ve Görgülü, 2006, s. 244).

Yasal Düzenlemeler

Kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi için uluslararası kuruluşlar ya da sivil toplum örgütleri aracılığı ile ilkeler, teknikler ve siyaset geliştirmek, her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek amaçlanmıştır. Bu kuruluşların amaçları, koruma uzmanları için eğitimler düzenlemek, meslek insanlarının bilgi ve birikimini miras hizmetine sokmak, koruma uzmanlarını yan yana getirerek mesleki diyalog ve görüş alışverişi yapmak, mirasın korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan sözleşmelerin kabulünü ve yürürlüğe konulmasını sağlamaktır. Türkiye, kültürel mirasın uluslararası düzeyde korunmasını ve tanıtılmasını sağlamak, uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla birçok sözleşmelere taraf olmuştur. Bu kapsamda UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) çatısı altında merkezi Paris’te bulunan Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi

(ICOMOS) ilgili hükümlerine uygun olarak ICOMOS Türkiye Milli Komitesi kurulmuştur. “Milletlerarası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği” amaçları; uluslararası sözleşmelere uygun olarak Türkiye’de anıtların ve sitlerin incelenmesini, korunmasını ve kullanılmasını kolaylaştırmak, genel olarak kültür miraslarına karşı memleketlerdeki resmi makamların ve halkın ilgisini çekmek ve artırmaktır (ICOMOS, 1974). Kültürel miras yönetiminde daha aktif ve geniş katılımı teşvik eden uluslararası sözleşmeler (tüzükler, ilkeler, bildirgeler vb.) şunlardır:

“Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi” UNESCO tarafından Paris’te düzenlenen 1972 genel konferansında kabul edilmiştir. Sözleşmeye taraf devletler; kültürel ve doğal mirasa karşı saygı ve duygusal bağlılığını güçlendirmek için, bütün uygun araçlarla, tanıtma ve eğitim programlarıyla çaba göstereceklerdir. Üye ülkeler, kamuoyunu kültür mirasını tehdit eden durumlardan ve sözleşmenin uygulanması için yürütülen etkinliklerden geniş biçimde haberdar etmeyi taahhüt ederler. Mirasa, bir işlev vermeyi ve toplulukları mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına dâhil etmeyi hedefleyen genel bir politika benimsemektedir (UNESCO, 1983).

ICOMOS tarafından 1982 yılında yayınlanan “Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük” kapsamında üye devletler; mirası korumak ile ilgili faaliyetlerle mirasla ilgili bilgiyi yaymak, fikirlerin dolaşımını sağlayan yöntemler geliştirmek, halk katılımı ve mirasımızın korunmasını teşvik etmek gibi bir sorumluluğa sahiptir (ICOMOS, 1982).

1999 yılında kabul edilen “ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü” geleneksel mimarlığın kültürel değerlerini korumak için sorumlu kuruluşlar, dernekler, hükümetler belirtilen konuları vurgulamalıdır. Mirasın takdir edilmesi ve başarıyla korunması için toplulukların buna katılımı, desteği, ilgisi, sürekli bakımı ve kullanımına bağlıdır. Koruma uzmanlarına mirası tanıtan eğitim programları verilmesi, yöre halkına geleneksel yapım tekniklerini, malzeme ve zanaatları korumalarına yardım edecek eğitim programları sunulması, özellikle gençleri miras hakkında bilinçlendirecek programlar geliştirilmesi, miras konusunda uzmanlık ve deneyimleri aktarmaya, bilgi aktarımına olanak verecek bölgelerarası iletişimin oluşturulması gerekmektedir (ICOMOS, 1999a).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nce 1975 yılında yürürlüğe konulan “Amsterdam Bildirgesi” kapsamında; halkın koruma süreçlerine katılmasına olanak tanımak için, onlara korunacak mirasın değerini anlatarak, sürekli ve geçici yeniden yerleşme konusunda tüm ayrıntıları vererek gerçekler ortaya konmalıdır. Miras ancak, halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayacaktır. Toplulukların ilgisini çekecek ulusal ve uluslararası bağımsız örgütler desteklenmelidir. Bütünleşik korumada yurttaşların katılımı ile yerel yetkililerin mirasın korunması konusunda sorumlulukları olmalıdır (Avrupa Konseyi, 1975).

ICOMOS “Kültürel Miras Alanların Algılanması ve Sunumu Tüzüğü” hedefleri, kamuoyunun devam eden koruma çabalarına ilişkin anlayışını ve katılımını teşvik ederek, yorumlayıcı altyapının uzun vadeli bakımını sağlayarak kültürel miras alanlarının sürdürülebilir korunmasına katkıda bulunmaktadır. Okul müfredatında, gayri resmi ve yaşam boyu öğrenme programlarında, iletişim ve bilgi medyasında, özel aktivitelerde, etkinliklerde ve mevsimlik gönüllü katılımında olası kullanımlarını hesaba katmalıdır (ICOMOS, 2008)

Paris’te 2011 yılında yapılan 17. ICOMOS Genel Kurulunda kabul edilen “Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri” kültürel mirasın korunması öncelikle orada yaşayan insanları ilgilendirdiğinden, yerel halk ve paydaşlarla görüşmek, fikirlerini almak ve sürekli iletişim halinde olmak kaçınılmazdır. Mirasla ilgili yapılan etkinlikler geleneksel faaliyetlerin ve

yerel halkın geçimini sağlayan işleri engellememelidir. Böylece, en önemli öğelerden tarihi kültürel çeşitlilik ve çoğulculuk korunabilir (İCOMOS, 2011).

Türkiye’de 1989 yılında yayınlanan ve halen yürürlükte olan “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” Ek 2. madde kapsamında, daha geniş katılım için taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki anıt eserlere özel anıt eser kurulu oluşturulur. Bu kurul; eserin yer aldığı yerdeki üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri, sivil toplum örgütü temsilcileri, meslek odaları ve yerel yönetimlerin temsilcileri ile bağışta bulunanlardan bakanlıkça (Kültür ve Turizm Bakanlığı) uygun görülenler ile tasarruf yetkisine sahip idarenin temsilcisinden oluşur. Kurul, eser için mekânsal, fiziksel, tematik gelişim ve vizyon; eserin korunması, tanıtım ve teşhiri, geliştirilmesi konularını kapsayan koruma ve geliştirme projesi hazırlar (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983).

Özetle, uluslararası sözleşmeler ve ulusal koruma kanunu halkın kültür varlıklarının korunması ile ilgili süreçlere katılımını “bütünleşik” ve “sürdürülebilir” koruma yaklaşımlarını vurgulamaktadır. Kültürel mirasın ancak tüm paydaşların katılımı ile yürütüldüğünde korumanın kalıcı ve etkin olacağı sonucuna varılmaktadır. Türkiye’de hali hazırda uygulanan 2863 sayılı koruma kanununda kamu, yerel, sivil, özel işbirliğine yönelik herhangi bir kısıtlayıcı tedbir olmamasına, aksine özendirici olmasına karşın; çıkarılan mevzuatların süreçle ilgili sıkı kurallar getirmesi ya da iş birliği ve katılımın uygulamada yetersiz kalması halkın kültür varlıklarına ilgisini azaltmaktadır. Kanunda olmamasına rağmen yönetmelik ve ilke kararlarındaki kısıtlayıcı hükümler ya da uygulamadaki yetersizlikler korumanın adeta tekeli bir yapıya dönüştürülmesine yol açmaktadır (Aygün, 2011, s. 194). Mevzuatlar katılımcı, teşvik edici olmaktan çok sınırlandırma, sıkı bir denetim getirmeye yönelmiştir (Özdoğan, 2006). Örneğin, Türkiye’de 2863 numaralı kanun kapsamında yayınlanan “Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik” geniş bir paydaş katılımı içerir. 2005 tarihinde yayınlanan yönetmeliğin 6f maddesi önce ve sonra yapılacak toplantılarla plan sürecine yerel halkın, hane halklarının, iş yeri sahiplerinin, meslek odalarının, sivil toplumun ve akademisyenlerin katılımı hedeflenmiştir. Ancak 2017 tarihli yönetmelikte değişiklik yapılarak 6f maddesinin içeriği tamamen değiştirilmiş ve geniş katılım ortadan kaldırılmıştır (Elmalı Şen, 2023, s. 2072). Sonuç olarak, bütünleşik ve sürdürülebilir koruma yaklaşımı için geniş ve aktif halk katılımını referans alan uluslararası sözleşmelere uygun, yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Mevzuatlar, yerel yönetimlere tavsiye vermekten öteye giderek, özellikle maddi desteklere şartlı olarak katılımı teşvik eden zorunlu maddeler içermelidir.

Karar Alma ve Uygulama

Kültürel mirasın korunma ve yaşatma başarısı, halkın hedeflere ulaşılmasındaki destekte ne kadar istekli olduğuna bağlıdır. Şayet halk planlama sürecinin en başından itibaren katılım gösterebilirlerse, hedefleri ve amaçları gerçekten kavrayabilirlerse, plan ile özdeşleşmeleri ve uygulanması konusunda sorumlu davranmaları o kadar ihtimal dâhilindedir (Hacıbekiroğlu, 2017: 47). Amsterdam Bildirgesi’ne göre yerel yönetimler; koruma planları ile ilgilenen topluluklarla danışma tekniklerini geliştirmeli ve planlamanın ilk aşamalarından itibaren bu fikirleri dikkate almalıdır. Yerel yetkililer kararları açıkça anlaşılır bir dil kullanarak halka sunmalı ve yerelde yaşayanlar bu kararların sebeplerini öğrenip, tartışıp değerlendirebilmelidir (Avrupa Konseyi, 1975).

Miras yönetimine katılım üç farklı mod ile ayırt edilebilir. Birincisi izleyici modu, halkın planlama ve karar almada resmi bir söz hakkına sahip olmadığı moddur. Halk sürecin dışında tutulmuş izleyici konumundadır. İkincisi katılım modu, karar alma sürecinde katılımcılar için bir danışmanlık rolünün olduğu moddur. Planlar hakkında halkla istişare edilir, ancak kararları yetkililer alır. Son olarak, katılım

ve yetki modu, katılımcıların karar alma ve uygulama aşamalarında temsil edildiği moddur. Bu önemli miktarda zaman ve enerji gerektirir, ancak avantajı, nihai karar verildiğinde, topluluk ve planlamacıların birlikte çalışır olmasıdır. Bu şekilde halkın sorumluluğunun daha fazla olduğu bir katılım modeli, planlama ve uygulama süreçlerini de kolaylaştırır (Rashed, 1994, s. 33).

Miras yönetiminde kamu, özel sektör, sivil toplum vb içeren paydaşlar ile ortak planlarının oluşturulması doğru kararlar verilmesi açısından önemlidir. Planlamanın uzmanlar ve devlet yetkilileri tarafından yapılması insanlara sürecin sonucunda danışılması, halkın çok az katılımı ile sonuçlandırmaktadır (Hacıbekiroğlu, 2017: 46). Türkiye’de kültürel miras paydaşları, kültür varlıkları ile ilgili Koruma Kurulu’nun verdiği kararlara uymak zorundadır. Paydaşlar sürece dâhil edilmedikleri için alınan kararlardan sonradan haberdar olurlar. Alınan kararların menfaatlerine uymadığı durumlarla karşılaşp sözlü ve resmi yöntemlerle itiraz ederler ve sürece katılım azalır. Kararların yerel yönetimler (belediye, valilik, kaymakamlık) meslek odaları, sivil toplum örgütleri, sahipler, kullanıcılar, sakinler gibi tüm paydaşlarla birlikte alınması ve halka (özellikle kararlardan etkilenen gruplara) açıklanması durumunda alınan kararlar daha geniş kitlelerce kabul görecektir (Özden ve Görgülü, 2006, s. 240). Bu konuda yerel yönetimlere doğrudan etki edebilen kent konseyleri de yerel mekanizmaların çalışmalarını tetikleyici rol oynayabilir. Bursa Kent Konseyi bu amaçla kentin doğası, tarihi, kültürel mirası, turizm değerlerinin korunması ve bu değerlerin sosyo-ekonomik yaşantısı ile bütünleşecek nitelikteki stratejilerin belirlenmesi ve aktarılmasını sağlamak misyonu ile hareket etmektedir (Bursa Kent Konseyi Çalışma Yönergesi, 2012).

Halkın kültürel mirasın korunmasına, yönetimine ve tanıtımına katkıda bulunmaları ve tüm yönleriyle mirasa ilgili davranmaları için, yetenekleri ve kapasiteleri güçlendirmek gereklidir. Bu, bilgi paylaşarak, ortak hedefler ve eylemler tanımlayarak, nasıl organize olunacağı ve faaliyetlerin nasıl planlanıp uygulanacağı konusunda toplulukların koordinasyonunu ve lobi gruplarının oluşturulmasını destekleyerek, katılım fırsatları sağlayarak ve karar alma süreçlerinde söz sahibi olarak başarılabilir (Scheffler, 2017, s. 15). Valetta İlkeleri’ne göre; kentsel miras alanlardaki planlama, tüm paydaşları içine alan, katılımcı bir süreç olmalıdır. Kamusal bilince dayalı karşılıklı anlayış ve yerel topluluklar ile mesleki gruplar arasında ortak hedefler, tarihi kentlerin başarıyla korunması, canlandırılması ve geliştirilmesinin temelini oluşturur (ICOMOS, 2011).

Şeffaf Süreç Yönetimi

Kültürel mirasın korunması gerektiğinde yetkililerin korumanın gerekliliklerini o çevrede yaşayan insanlara anlatmalıdır. Aksi halde, korumaya ilişkin yönetmeliklerin uygulanması güçleşerek bürokratik engellere takılacaktır. Bunu engellemek için mevzuatların halka önceden tekrar tekrar anlatılması sürecin işleyişini kolaylaştıracaktır (Abrahamsen, 1979, s. 36). “ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü” (2011) ilkelerine göre; çalışma sonunda hazırlanacak raporlar ve belgeler halkın kolayca ulaşılabilceği bir arşivde saklanmalıdır. Mirasın korunması öncelikle orada yaşayanları ilgilendirdiğinden, yöre halkı ve paydaşlarla görüşmek, onlara fikirlerini sormak ve sürekli iletişim halinde olmak kaçınılmazdır. Çalışmalar neticesinde karar verici politikacılar ve sivil toplum kuruluşları yerel halk tarafından kullanılabilir somut öneriler ile katılımı destekler (ICOMOS, 2011).

Katılım kavramının halkta kabul görmesi için önce katılımcılar ile güncel, eksiksiz, doğru ve yararlı bilgi paylaşımı önemlidir. Bilgi toplama ve bilgi paylaşımı modelinde, katılımcılar konuları tartışmaya, verileri analiz etmeye, önerilerde bulunmaya ve bunları uygulamaya katılırlar. Herhangi bir katılım projesinde eyleme ihtiyaç vardır, ancak doğru bilgi olmadan yapılan eylem yanıltıcı veya zararlı olabilir. Sorunları çözmede etkinlik, bilginin kalitesine bağlıdır (Rashed, 1994, s. 57). Demokratik katılım

ile kültürel miras korumada açık, şeffaf ve kapsayıcı katılım mekanizmalarını savunmak, halkın koruma planlaması, kaynak tahsisi ve koruma hedefi belirleme sürecine katılımına yansıtılabilir (Qinhan, 2023, s. 119). Karar alma süreçlerinin herhangi bir aşamasına katılım sağlayan insanlar, miras yönetiminde söz sahibi olduklarını düşünerek mirasa bağlılığı artar. Örneğin yerel yönetimler, miras yönetimi için ayırdıkları bütçenin kullanılacağı yeri, anketlerle halka sorarak belirlediği ve uyguladığı takdirde, halkta mirasa karşı sahiplik ve farkındalık duygusu yaratacaktır. Yerel yönetimler halka en yakın olmaları bakımından kültürel mirasın korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesinde ilk sorumluluk sahibidir. Belediyeler şehir ve bölge planları yaparken tarihi ve kentsel dokuya zarar vermeden hazırlamalıdır. Kültürel miras koruma düzenlemelerinde sürecin devamlılığı açısından yerel yönetimlere daha çok yetki ve görev verilmelidir (Basmacı, 2018, s. 80).

Şeffaf süreç yönetiminin olmazsa olmaz bir diğer parçası da geri bildirimdir. Bu modelde anketler ile halkın istek, beklenti ve şikâyetleri ele alınır. Tarihsel ve kültürel koruma sürecinde, yönetim zorlukları, yetersiz koruma çalışması ve vandalizm gibi çeşitli sorunlar ve zorluklarla karşılaşmak kaçınılmazdır. Miras koruma süreçlerinde kamu geri bildirimi politika yapıcılar için önemli referanslar ve rehberlik sağlar. Kamuoyu görüşleri ve geri bildirimler, politika düzenlemesi ve iyileştirilmesi için önemli bir temel oluşturur ve koruma çalışmasının sorunsuz ilerlemesini teşvik eder. Bu geri bildirim, politika yapıcıların sorunun niteliğini daha doğru bir şekilde kavramasına ve halkın ihtiyaçlarını daha iyi karşılayan koruma politikalarını oluşturmalarına yardımcı olur (Qinhan, 2023, s. 122).

Turizm Potansiyelini Artırmak

Kültürel miras, geçmiş dönem mimarisinin bir örneği, zamanının olağanüstü bir teknik başarısı, önemli tarihi olayların yeri, güzelliği ve atmosferi ile bir yer işareti veya sembol olabilmesi halkın ilgisini çeken yönleridir. Kültürel miras turizmi, tarihi, kültürel, sanatsal, bilimsel ve yaşam biçimine olan ilgiyle motive olan ziyaretçileri çekerek büyüme sağlayan bir ekonomik kalkınma aracıdır. Mirasa olan ilgi her insanda mutlaka vardır (Todt ve Dabija, 2008, s. 3). Miras turizminin yerel toplumun kültürel ve boş zaman isteklerini karşılayabileceği, sakinlere hem bir toplumun içinde hem de dışında anavatanlarına daha fazla ait olma duygusu ve kültürlerarası farkındalık sağlayabileceği de bir gerçektir. Kültürel miras turistleri gittikleri yerlerde diğer gezgin türlerinden daha uzun süre kalmakta ve daha fazla para harcamaktadır. Böylece bu tür turizm önemli bir ekonomik kalkınma aracı haline gelmektedir (İCOMOS, 1999b). Ekonomik faydanın yerel halk tarafından en çok önem verilen etken olduğunu bir gerçektir. Turizmin yeni yatırım fırsatları yarattığı, yerel halka ve yerel yönetimlere gelir sağladığını görülmektedir (Okuyucu ve Somuncu, 2012). Turizm yerel kalkınmanın sağlanması ve yerel halkın yaşam kalitesini arttırarak pozitif etkilerde bulunmaktadır. Böylece yerel halk için gelir artışı, yatırımcı için kar ve yerel yönetimler için vergi artışı yolu ile gelir elde etmek demektir (Uslu ve Kiper, 2006). Herhangi bir turizm destinasyonunun sürdürülebilirliği için de temel koşul yerel halk turizme bakışını yönlendirmektir (Soylu, Oflaz, ve Apak, 2024).

Kültürel miras ve koruma alanları turistik ilgi yaratılamadığı zaman, miras korumaya katılan topluluk sayısı azalmakla birlikte koruma mevzuatları miras kullanıcıları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Yasal düzenlemeler (giriş izinleri, kota uygulanması, ziyaretçilerin sınırlandırılması) ve ekonomik yaptırımlar (yüksek giriş ücretleri, özel izin gerektiren alanlar) gibi zorluklar turistik hareketliliği zorlaştırmaktadır (Kurt Demircan, 2024). Kültürel mirasın geniş bir ziyaret ve kullanım için ulaşılabilir olması önemlidir. Katı ziyaretçi yönetim stratejileri; yürüme yollarının sınırlandırılması, bariyerlerin konulması, belirli alanların kapatılması, sınırlı kullanıcıların tahsisine verilmesi gibi fiziksel sınırlamalar halkın katılımını kısıtlayan uygulamalardır. Örneğin, 20. yüzyılın başından beri kentsel,

mimari, estetik ve sosyal açıdan somut ve somut olmayan unsurlarıyla kentsel mirasın önemli bir parçası olan Haydarpaşa Garı, kent merkezinde, ulaşım ağlarının ortasında bulunması sonucunda kolay ulaşılabilirliği ile kamu tarafından tanınır ve kullanılabilir hale getirmiştir. 2010 yılında gerçekleşen yangında çatısını kısmen kaybeden Haydarpaşa Gar binasının restorasyonu halen devam etmektedir. Yapının restorasyon sonrası kamuya açık bir işleve (müze, kütüphane, sergi salonu ve diğerleri) hizmet vermek için düşünülen önerilerin yanında; alışveriş merkezi, iş hanı, otel gibi sınırlı kullanıcının erişebileceği yeni işlev önerileri de tartışılmaktadır (Kösebay Erkan, 2013, s. 99-100). Ancak kent hafızasında önemli bir yeri bulunan Haydarpaşa Garı'nın eski işlevine devam etmesi, tarihsel ve kültürel değerini pekiştirecektir.

Kültürel mirasa halkın ilgisi ülkenin yaşam standartlarına paralel olarak artmaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken insanların ise mirasa ayırdığı zaman ve bütçe düşüktür. Yaşam standartları yüksek olan insanların kültürel mirasa ayrılan zaman ve harcanan para da artmaya başlar. Anıtların bakım ve koruma için harcanan paranın ve emeğin, turizm sayesinde insanların harcadığı para ile karşılamalıdır (Todt ve Dabija, 2008, s. 1). Halkta kültürel mirasın korunmasına yönelik sorumluluk duygusu oluşturarak mirasın kullanımına yönelik pozitif ayrımcılık teşvik edilebilir. Örneğin, kültürel mirasın korunması konusunda sorumluluk hisseden bir birey, kentsel miras alanlarını ziyaret ederken konaklamak için tarihi yapıları bilinçli olarak tercih etmesi, mirasın korunmasına katkı sağlayacak ve sürdürülebilir hale dönüştürecektir (Kaya, 2011, s. 15). Sürdürülebilir turizm gelişimi, turizm bölgesinin yerel nüfusunun ihtiyaçlarının dikkate alınmasının ve saygı duyulmasının önemini üzerinde durmaktadır. Kültürel miras turizmi konusunda yerel halkın ve turistlerin bilinçlendirilmesi sürdürülebilir turizmin en önemli aşamasıdır. Çok çeşitli ürün ve hizmetleri içeren turizm sektörü, yerel ekonomin yanı sıra turizm bölgesinin alışkanlıklarını ve yaşam koşullarını da etkilemektedir. Turizme dâhil olan, yerel turizm hizmet sağlayıcıları, üreticiler, esnaflar, otelciler gibi çok çeşitli insan bulunmaktadır. Bunun ötesinde, tüm yerel nüfus turizm gelişiminden payını almaktadır. (Hacıbekiroğlu, 2017, s. 48).

Turizmin bir gelir kaynağı ve yerel ekonomi için bir fırsat haline geldiği açıktır. Miras turizmi; yerel halk için iş fırsatları yaratarak büyük şehirlerin nüfus baskısını azaltmaya katkı sağlar (Bitušíková, 2021, s. 81). Kültürel mirasın turizmine yatırımları desteklemek için bir yatırım politikası geliştirmelidir. Toplum desteği ve katılımı oluşturmak için yerel halkı kültürel alanlarda eğitmek, özel etkinlikler ve festivaller geliştirmek, küçük ve orta ölçekli el sanatları işletmeleri açmak fayda sağlayacaktır (Çavuşoğlu ve Güler, 2022). Turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere; turist ofisleri, tur operatörleri, tabelalar ve programlar, şehirlerarası ve şehir içi ulaşım, internet hizmetleri gibi aracılık hizmetleri, kültürel miras alanlarını markalama, pazarlama ve tanıtmak gibi bütüncül bir yaklaşımla miras alanlarında turistik verimliliği artıracaktır (Rosenfeld, 2008, s. 7). Valetta İlkelerine göre; turizm, kültürel miras alanlarının gelişiminde ve canlanmasında olumlu bir rol oynamaktadır. Turizmin tarihi kentlerde gelişmesi, mirasın iyileştirilmesi, yerel toplulukların kimliğine ve geleneklerine saygı duyarak, bölgesel ve çevresel karakterin korunması üzerine kurulmalıdır. Turizm etkinliği yerel halkın günlük yaşam biçimine saygı göstermeli, müdahale etmemelidir. Koruma ve yönetim planları turizmin beklenen isteklerini dikkate alarak mirasın ve yerel halkın yararına düzenlemelidir (İCOMOS, 2011).

Miras ve Koruma Eğitimi Vermek

Kültürel miras ile ilgili yanlış uygulamaları engellemek, katılımı artırmak için toplumun eğitilmesi önemlidir. Şehir merkezlerinde yayılmak isteyen zengin ve etkili ticari gruplar, miras alanlarının tahrip edilmesinde kendilerine kolayca destekçi bulmaktadırlar. Ticaret kesimi, zekice

hazırlanmış pazarlama teknikleri ile eski olan her şeyi kötülemektedir (Abrahamsen, 1979, s. 36). Bu yüzden kültürel mirasın korunması için atılacak adımların ilki eğitimidir. Bu yolla kalıcı ve kesin çözüm bulunabilir. Eğitimin amacı, mirasın halkın ortak değeri, ülkenin ayrılmaz parçası, geçmişin bilim ve teknolojik gelişiminin tanığı, tarihi, kültürel ve sanatsal değer olduklarının öğretilmesidir. Halk ile teması daha fazla olan resmi görevlilerin (öğretmenler, imamlar, sağlıkçılar, kolluk kuvvetleri, memurlar vs) kültürel miras konusunda eğitilmesi daha geniş kitlelere ulaşmak adına sürecin işleyişini kolaylaştırır. Okullarda ilköğretimden başlayarak sosyal bilgiler, tarih, sanat tarihi, turizm derslerde kültürel miras ve korumacılığı esas alan eğitimler mirasa olan ilgili arttırır (Karpuz, 1990, s. 407).

Amsterdam Bildirgesi'ne taraf olan devletler kültürel mirasın korunması, günümüzün ve geleceğin kuşaklar için bir ilham ve esin kaynağı olarak düşünülmesi için halkın bilinçlendirilmesi ve geliştirmesini taahhüt etmiştir. Bu amaçla, çağdaş iletişim ve öğretim tekniklerinin yardımıyla gerekli bilgiyi yaymak ve ilgiyi arttırmak için siyaseti teşvik etmek üzere, mirasın korunması, halkın ilgisinin uyandırılması ve arttırılması onaylamıştır. Ayrıca okul çağlarından başlayarak miras konularına yönelik çalışmaların uygulanmasını, ulusal veya bölgesel çapta kültürel miras ile mimarlık, sanat, halk sanatları ve hayat tarzları ortaya çıkarılarak, üzerinde durmayı kabul etmiştir (Avrupa Konseyi, 1989).

Eğitim ve medya, kültürel miras koruma bilincinin oluşumunda önemli bir etkidir. Bilgi sağlayarak, değerleri yönlendirerek ve algıları şekillendirerek, insanların tutumlarını ve mirasın koruma isteklerini etkiler. Bilgi aktarımı, eğitim sistemi ve medya platformu, kültürel mirasla ilgili bilgileri halka iletmek için önemli kanallardır. Eğitim ve medya yalnızca tarihi ve kültürü ifade etmekle kalmaz, aynı zamanda insanların duygusal bağını da uyandırabilir. Tarihsel olaylar hakkında hikâyeler anlatarak ve kültürel mirasın değerini göstererek, insanlar mirasa karşı bir bağ ve aidiyet duygusu hissedebilirler. Bu tür duygusal bağ, insanların miras koruma konusundaki istekliliğini ve sorumluluğunu teşvik eder (Qinhan, 2023, s. 119).

Sosyal ağlar ve internet, kültürel miras koruma isteğini şekillendirmede rol oynar. Bilginin yayılma ve iletilme biçimini değiştirerek insanlara katılım ve ifade için daha geniş bir kanal yelpazesi oluşturur. Sosyal ağlar ve internet, yeni medyanın imkânları ile birlikte içerik üretici ve tüketicileri, bireysel ve kurumsal kullanıcıların paylaşımları, kültürel miras ile ilgili bilgilerin edinilmesini ve yayılmasını kolaylaştırır (Acar ve Günaydın, 2023, s. 169). İnteraktif, üç boyutlu, sanal gerçeklik gibi çağdaş araçlar kültürel miras tanıtımı ve eğitiminde rol oynamaktadır (Muşkara, 2018, s. 96). Küçük yaşlarda giderek artan dijital araç kullanımı, genç neslin sanal ortamda geçirdiği zaman artışı dikkate alındığında, kültürel mirasın dijital alanlarda daha görünür olması gereğini zorunlu kılar (Parılı ve Aydın, 2024, s. 421). Örneğin, dijital oyunların içerisinde kültürel miras unsurlarının görünür olması, genç nesil üzerine kültürel miras ile ilgili farkındalık ve eğitici bir etki yaratır.

İnsanlar arama motorları, sosyal medya platformları, profesyonel web siteleri vb. aracılığıyla tarihsel ve kültürel koruma bilgisi ve uygulama vakaları hakkında daha fazla bilgi edinebilir. Bu bilginin geniş çapta yayılması, insanların tarihsel ve kültürel koruma konusundaki farkındalığını artırır ve katılım isteklerini teşvik eder. Örneğin, tarihin sıfır noktası olarak kabul edilen, önemli keşiflerden birisi olan "Göbeklitepe Arkeolojik Alanı" 2018 yılında UNESCO kültür miras listesine girmesiyle birlikte son yıllarda ulusal ve uluslararası anlamda birçok turistin ilgisini çekmiştir. Göbeklitepe'ye olan ilgi sadece bu mirasa değil çevresindeki miras alanlarının ziyaretçi sayısını da artırmıştır. Yöre insanının turizme bakışını olumlu yönde değiştirmiştir (Yaşarsoy ve Oktay, 2023, s. 60).

Son olarak, kültürel miras onarım ve restorasyon süreçleri, hem pahalı hem de hız sevmeyen uzun zaman zarfında gerçekleşen uygulamalardır. Restorasyon sırasında mirasın uzun süre ziyarete ve

kullanıma kapalı olması kullanıcılar (sakinler, görevliler, sahipler, turistler) tarafından şikâyetle karşılanan durumdur. Kültürel miras eğitimi, toplulukların koruma ve yönetim süreçlerine karşı daha sağduyulu olmalarını da sağlar.

Yerel Katılımı Artırmak

Koruma programının başarısı ulusun ve tüm ilgili coğrafi ve kültürel grupların katılımı ve görev almalarıyla mümkün olabilir ve desteklenmelidir. Kültürel mirasın korunması öncelikle orada yaşayanları ilgilendirir (Washington Tüzüğü, 1987). Yerel yetkililer, iyileştirilmiş miras alanlarında kullanıcılarının ekonomik zorlukları azaltmak üzere araya girmelidirler. Parasal ve kira destekleri, kira üst sınırlarının sabitleştirilmesi, mal sahiplerine yapılacak restorasyon giderleri yardımı hedef alınmalıdır. Amsterdam Bildirgesi'ne göre; kültürel turizmin gelişimini teşvik eden finansal araçlar ve vergi politikaları oluşturmak önemlidir. Örneğin bir bina korunursa, yenilenirse ve restore edilirse ve yerel kültürel, tarihi ve mimari ilgiye sahip ulusal öneme sahip bir anıt olarak kabul edilirse bir süreliğine emlak vergisini kaldırılabilir. İnsanların kültürle ilgilenmesini sağlamaya yönelik bu pratik yöntem, mirasın yönetimine yarar getirecektir (Avrupa Konseyi, 1975).

Yerel katılımı genişletip etkinleştirmek yerel yönetimlere yetki vermekle olur. Türkiye'de 2004 yılında kabul edilen ve hâlihazırda uygulanan 5226 sayılı kanunla, merkezi ve yerel yönetimler arasında, kültürel mirasın korunması hususunda birtakım yetki devri olmuştur. Yerel yönetimlere; "Koruma Uygulama ve Denetim Büroları" kurma, yönetim alanı ve yönetim planıyla ilgili görev ve yetkiler, kamulaştırma, taşınmaz kültür varlıklarının bakım ve onarımına destek sağlanması ve katkı payı, koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması, kültür varlıklarının korunması için rölöve çalışması, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri kurma gibi yetkiler verilmiştir (Karakul ve Yıldız, 2020, s. 48). Yerel topluluklar; planlama, karar verme ve uygulama süreçlerine katkıda bulunduğu zaman, bu süreçler sonunda alınan kararlar; yerel koşullar ve vatandaşların gereksinim, istek ve beklentileri ile uyumlu olacaktır. Belediye otoriteleri ile temas halinde özel yönetim kurullarının ya da kamu temsilciliklerinin oluşturulması ve bu zeminde bir strateji yürütmek, faaliyetleri koordine etmek, iş çevreleri ve toplum kuruluşları arasında ilişki kurmak açısından önemlidir (Elmalı Şen, 2023, s. 2073).

Yerel toplulukları kültürel mirasa duygusal olarak bağlamak; değerleri ve önemi konusunda farkındalıklarını ve anlayışlarını artırmak, kültürel mirasın korunması ve dikkatli kullanımı için desteklerini ve katılımlarını sağlamak, mirası gelecek nesillere aktarmak için önemlidir. Şehirdeki etkinliklerde, okullarda, camilerde, insanlarla iletişim kurarak kültürel miraslar ile ilgili bilgiler, hikâyeler toplayarak, mirasın değerleri ve önemi hakkında farkındalığı artıracak atmosfer yaratır. Sonuç olarak, yerel topluluklar kültürel mirasla olumlu bir şekilde özdeşleşirlerse ve destekçi olarak hareket etmek isterlerse miras topluluğunun bir parçası olabilirler (Scheffler, 2017, s. 15). Bunu sağlamak üzere tarih ve kültürle ilgili kurumların topluma ulaşan etkinlikleri de farkındalık sağlamada etkili olmaktadır (Alkan ve Koyuncu Okca, 2023, s.1305). Yerel el sanatları ve zanaat ustalarının teşvik edilmesi, somut olmayan kültürel miras ürünlerinin pazarlanması ve satışı da hem yöreye gelir kaynağı oluşturacak hem de yerel toplulukların yöreye ilgisini arttıracaktır (Duman, Kütüklü ve Avcıkurt, 2025, s.524)

Sonuç ve Öneriler

Kültürel miras, insan elinden çıkan tarihin, coğrafyanın, sanatın yaşayan belgeleridir. Bugüne kadar ayakta kalmış tarihi eserler, yüzyıllardır süregelen geleneklerin tanıklarıdır. İnsanlar, mirasın

değerinin giderek daha net bir şekilde farkına varmakta ve ortak bir miras olarak algılamaktadır. Onları korumak ve gelecek nesillere aktarmak hem bizlerin hem de gelecek nesillerin görevleridir.

Türkiye’de kültürel miras yönetimi, kültür profesyonelleri tarafından tanımlandığı, sürdürüldüğü, korunduğu ve yerel toplulukların genellikle çok az sorumluluğa sahip olduğu bir anlayışla yürütülmektedir. Oysaki uluslararası mevzuatlar, kalıcı ve etkin koruma çalışmaları için kültürel miras yönetim süreçlerine halkın katılımını, entegrasyonunu ve uyumunu teşvik eden yaklaşımı kabul etmektedir. Bu doğrultuda sürekli gelişen ve güncellenen çağdaş koruma ilkeleri, günümüzde “bütünleşik” ve “sürdürülebilir” koruma kavramlarını esas alarak yürümektedir. Çağdaş koruma anlayışı, halkın miras üzerindeki gözlem, katkı, denetim, iletişim ve diyalog gücünün koruma mevzuatlarından daha etkili olduğunu göstermektedir. Kültürel mirasla ilgili politikaların geliştirilmesi, yönetim planı, kentsel yenileme stratejisi, koruma, uygulama ve kullanım yönergeleri miras sahiplerinin, sakinlerinin, kullanıcılarının aktif şekilde katılımı ile gerçekleşir. Kültürel miras karar alma süreçlerinde halka bilgi vermek, önerilen bir proje hakkında görüşlerini sormak veya bir girişimi şekillendirmede doğrudan katılımlarını istemek, karar mekanizma içerisine sokmak sürecin işlemlerini kolaylaştırır.

Kalıcı bir koruma politikasının etkin ve istikrarlı gelişimi, merkezi, bölgesel, yerel koruma çalışmalarından sorumlu kişiler bulunması gerektiği anlamına gelir. Ayrıca, mirasın korunması yalnızca koruma uzmanlara ait bir görev değildir. Halkın desteği şarttır. Halk, envanterlerin oluşturulmasından kararların hazırlanmasına kadar, işin her sürecinde bilgi ve rol almalıdır. Merkezi ve yerel yönetimler şeffaflık ilkelerine değer vermeli ve faaliyetlerini bu çerçevede yerine getirmelidir. Toplantılar halka açık olmalı, bütçe kullanımı, gelir-gider hakkında belirli aralıklarla bilgi paylaşmalıdır. Alınan kararlar halka duyurulmalı, bilgi ve hizmet alışverişlerinde teknoloji kullanılmalıdır. Karar alma ve uygulama süreçlerine aktif katılım, kültürel miras paydaşlarının belirlenmesi, halkın mirasın tüm aşamalarına dâhil edilmesi ile mümkündür. Miras alanının istikrarlı şekilde korunması, mirasa karşı sorumluluk duygusunun oluşması, paydaşların yönetim sürecine entegre edilmesi ile alakalıdır. Ancak Türkiye’de bu iş birliği çoğunlukla merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında yapılmış, paydaşlar süreçte yer almamıştır. Bazı karar alma ve uygulamalarda yasal zorunluluk nedeniyle göstermelik katılım şeklinde, paydaşlar yerine onların temsilcisi muhtarlar ya da belediye meclis üyeleri sürece dâhil olmuştur. Topluluklar koruma ve yönetim sürecinin her aşamasında bulunmalı, daha geniş tabana yayılan koruma kültürü oluşturmalıdır.

Kültürel mirasın korunmasına halkın katılımının potansiyel faydaları, halkın mirasa yönelik artan saygı, daha iyi anlayış ve takdir, mirasın kendileri için oynayabileceği anlamlı katkının kabulüyle korunmasına yönelik artan katılım ve destektir. Kültürel miras için ek kaynaklara erişim ve ilgili toplulukların insan gücü, bilgi, finans gibi kapasitelerinin kullanılması, daha güçlü sahiplenme duygusu ve sosyal ve kültürel bağlılık ile sonuçlanacaktır. Sonuç olarak, Türkiye’de kültürel miras koruma süreçlerine daha geniş katılım amaçlanıyor olsa da, halkın katılımı idari araçlarla, iyi niyet beyanlarıyla veya bunu öneren bildirimlerle gerçekleştirilemez. Halkın katılımının başarısı sürecin açık şekilde anlaşılmasına, işlemlerine ve yasal olarak da alt yapısının olmasına bağlıdır. Katılım sağlayıcılar, katılım projesini başlatmadan önce topluluk içinde güveni teşvik etmek için halkın tüm üyeleriyle düzenli temaslar kurmalıdır. Halkın katılımını teşvik edenler, tüm tarafları bir araya getiren ve aralarında resmi ve gayri resmi kanalları açan eylem programları geliştirmelidir. Kültürel miras tespit, koruma, onarım ve tanıtım süreçlerinde merkezi bir kuruluşun çalışmaları yerine, coğrafi ve kültürel bağları güçlü yerel halkın desteği ve ilgisi koruma çalışmalarında etkisi ve istikrarı daha yüksek olacaktır. Son söz olarak;

Türkiye’de kültürel mirasın korunması, yönetimi ve tanıtımında halkın katılımının ne olduğunu ve neyi hedeflediğini konuşuldukça ortak bir anlayışın gelişmesi sağlanacaktır.

Kaynakça

- Abrahamsen, P. (1979). Mimari Mirasın Korunmasında Halkın Katılımı (Çev, Y. Mamıkoğlu ve M.S. Akpolat), *Mimarlık Dergisi*, 17 (1), 36-37.
- Acar, N., Günaydın, R. (2023). Sosyal Medyanın Kültürel Mirası Aktarım Aracı Olarak Kullanımı: Kapadokya Alan Başkanlığı ve Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 73 (İhtisaslaşma), 167-176. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1310669>
- Ahunbay, Z. (1996). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. İstanbul: YEM Yayınları
- Alkan, F., Koyuncu Okca, A. (2023). Müze-Toplum İlişkisinin Geliştirilmesinde Müze Etkinliklerinin Önemi: Bursa Büyükşehir Belediyesi Müzeleri, Beyşehir Selçuklu 1. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi (27-29 Ekim 2023), Academy Global, 1293-1307.
- Alptürker, H. (2022). Kültürel Mirasın Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşları: Çadıra Doğan Güneş Örneği. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 19 (73), 301-309.
- Avrupa Konseyi (1975). Amsterdam Bildirgesi. Avrupa Mimari Miras Kongresi. 21-25 Ekim, Amsterdam. <https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- Avrupa Konseyi (1989). Avrupa mimari mirasının korunması sözleşmesi. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263664/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- Aygün, H. M. (2011). Kültürel Mirası Korumada Katılımcılık. *Vakıflar Dergisi*, (35), 191- 213.
- Bahçeci, M., Yenel, A. (2019). Kültürel Mirasın Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: 20.Yılında Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER). *Online Journal of Art and Design*, 7 (5), 144-152.
- Basmacı, D. (2018). Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Beyoğlu Belediyesi Örneği The Role Of Local Governments In The Protection Of The Cultural Heritage: A Sample Of Beyoglu Municipality. *AURUM Journal of Engineering Systems and Architecture*, 1 (2), 77-90.
- Başdoğan Deniz, G. (2022). Kültürel Mirasın Korunması İçin Sürdürülebilir Miras Yönetimi: Türkiye Örneği. *Kent Akademisi*, 15(3), 1204-1222. <https://doi.org/10.35674/kent.1063306>
- Bitušíková, A. (2021). Cultural Heritage As A Means Of Heritage Tourism Development, *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 9 (1), 81-95. DOI: 10.46284/mkd.2021.9.1.5
- Bursa Kent Konseyi Çalışma Yönergesi (2012). <https://www.bursakentkonseyi.org.tr/tr/bursa-kent-konseyi-calisma-yonergesi-3170/>(Erişim Tarihi: 14.06.2025)
- Çavuşoğlu, F., Güler, M. E. (2022). Yerel halkın turizmin gelişimine yönelik tutumlarının belirlenmesi üzerine Fethiye destinasyonunda bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(3), 2422-2440.
- Duman, H., Kütüklü, D ve Avcıkurt, C. (2025). Yerel Halkın Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarına İlişkin Farkındalığının Belirlenmesi: Balıkesir Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 511-528

- Elmalı Şen, D. (2023). Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Halkın Katılımı Üzerine Bazı Düşünce ve Öneriler (Editör M. Bulut, Z. Karacagil), Sosyal Bilimlerde Güncel Tartışmalar 12, Bilgin Kültür Sanat, 2068-2078.
- Gotsıridze, L., Tsertsvadze, S. (2023). The Role of Civil Society In Protection and Restoration of Cultural Heritage, Scientia Global Academia Services, p. 208-214
- Hacıbekiroğlu, G. (2017). Taşınmaz kültürel miras alanlarının korunmasında ve yaşatılmasında alan yönetim planı ve sürdürülebilir turizm ilişkisi [Uzmanlık Tezi, İller Bankası]
- Halaç, H. H., Bademci, F. (2021). Kültürel Miras: Sistemantik Literatür İncelemesi. *Safran Kültür Ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-190.
- İCOMOS. (1974). Milletlerarası anıtlar ve sitler konseyi Türkiye milli komitesi yönetmeliği, <https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- İCOMOS. (1982). Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük, <https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- İCOMOS. (1999a). İCOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, <https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=AnaSayfa&dil=tr> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- İCOMOS. (1999b). Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, <https://www.festtravel.com/icomos-uluslararası-kültür-turizmi-tuzugu> (Erişim Tarihi: 15.02.2025)
- İCOMOS. (2008). Kültürel Miras Alanların Algılanması ve Sunumu Tüzüğü, <https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- İCOMOS. (2011). Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması ve yönetimiyle ilgili Valetta ilkeleri, <https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- Kalkan, A., Alparslan, A. M. (2009). Şeffaflık, İletişim ve Hesap Verebilirliğin Yerel Yönetim Başarılarına Etkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1 (1), 25-40.
- Karakul, Ö., Yıldız, T. (2020). Kültürel Mirasın Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü. UCLG-MEWA, Bursa
- Karpuz, H. (1990). Eski Eser ve Anıtların Korunmasında Halkın Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34 (1-2), 405-408
- Kaya, E. (2011). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Cunda (Alibey) Adası Turizm Yönetim Planı Modeli Önerisi [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi].
- Koyuncu Okca, A., Alkan, F. (2024). Kültürel Miras Farkındalığı: Bursa Derneklerinin Yürüttüğü Faaliyetler, *EU 5th International Conference On Humanity And Social Sciences*, Academy Global, 289-304.
- Kösebay Erkan, Y. (2013) Haydarpaşa Tren Gari: Bugün, Dün ve Yarın Kentin Bedeninde Bir Yara. *METU JFA*, 30 (1), 99-116. DOI: 10.4305/METU.JFA.2013.1.6
- Kurt Demircan, G. (2024). The Role of Visitor Management on Sustainability in Tourism. In: Atak, O., Demircan, Ş., Dalgın, T. (eds.), Academic Overview: Tourism Sector. Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub533.c2179>

- Kültür ve Turizm Bakanlığı (1983). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2863&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim Tarihi: 12.02.2025)
- Li, J. Krishnamurthy, S. Pereira Roders, A. van Wesemael, P. (2020). Community participation in cultural heritage management: Asystematic literature review comparing Chinese and international practices. *Cities* 96,
- Muşkara, Ü. (2018). Yeni Medyanın Kültürel Miras Konulu Uygulamaları. *Erdem* (73), 89-110. <https://doi.org/10.32704/erdem.471009>
- Okuyucu, A., Somuncu, M. (2012). Kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanılmasında yerel halkın algı ve tutumlarının belirlenmesi: Osmaneli ilçe merkezi örneği. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*, 4(1), 37-51.
- Öksüz Kuşcuoğlu, G., Taş, M. (2017). Sürdürülebilir kültürel miras yönetimi. *Yalvaç Akademi Dergisi*, 2(1), 58-67.
- Özcan, K. (2009). Sürdürülebilir Kentsel Korumanın Olabilirliği Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 26 (2), 1–18. doi: 10.4305/METU.JFA.2009.2.1.
- Özden, Ö. E., Görgülü, Z. (2006). Planlama- Koruma ilişkisi Üzerine Yeni Bir Sistem Önerisi. *Megaron*, 1 (4): 234-255
- Özdoğan, M. (2006). Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji, Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları: 2, Arkeoloji ve Sanat Yayınları
- Parıltı, F., Aydın, H. (2024). Çocukların Dijital Ayak İzi Ölçümü ve Kültürel Miras Oyunlarının Önleyici Bir Araç Olarak Kullanımı. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 9 (4), 417-431.
- Qinhan, Y. (2023). Study on the Mechanism of People's Will in Historical and Cultural Protection, Proceedings of the 4th International Conference on Educational Innovation and Philosophical Inquiries, 117-124. DOI: 10.54254/2753-7064/11/20231396
- Rashed, Ahmed Yehia Mohamed Gamal El-Din (1994) Public participation in the conservation of historical environments : a case study of Luxor City, Egypt. [PhD thesis, University of York].
- Rosenfeld, R. A. (2008). Cultural and Heritage Tourism. Municipal Economic Toolkit Project. Michigan: Eastern Michigan University.
- Scheffler, N. (2017). Community involvement in Urban Heritage, (Ed. Monika Göttler/Matthias Ripp). *Community Involvement in Heritage Management Guidebook*, 14-21.
- Soylu, B. Ç., Oflaz, M., & Apak, Ö. C. (2024). Dünya mirası Cumalıkızık'ta yaşayan yerel halkın turiste karşı tutumu. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(Özel Sayısı), 253-269. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.1478217>
- Şahin, A. S., Güner, S. (2006). Kültürel Miras Koruması ve Sivil Toplum Örgütleri Arasındaki İlişki. *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu Bildirileri*, İzmir, 548-555.
- Todt, H., Dabija, D. C. (2008). The Role of Monument Protection for Tourism, *Amfiteatru Economic*, 10 (2). 292-297.

- Townshend, T., Pendlebury, J. (1999). Public Participation In The Conservation Of Historic Areas: Case studies from North-east England. *Journal of Urban Design*, 4 (3), 313–331, DOI: 10.1080/13574809908724453
- Turgut Gültekin, N., Uysal, M. (2018). Kültürel Miras Bilinci, Farkındalık ve Katılım: Taşkale Köyü Örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8 (15), 2030-2065. <https://doi.org/10.26466/opus.446272>
- UNESCO (1983). Dünya kültürel ve doğal mirasın korunması sözleşmesi, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263665/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- UNESCO, (2019). World Heritage, Sustainable Development, and Civil Society An Action Plan, Brussels
- Uslu, A., Kiper, T. (2006). Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Van Der Auwera, S. (2011) Civil Society Action in the Field of Cultural Heritage, *Heritage & Society formerly*, 4 (1), 59–82
- Washington Tüzüğü (1987). Tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunması tüzüğü, <https://www.icomos.org.tr/?Sayfa=AnaSayfa&dil=tr> (Erişim Tarihi: 22.11.2024)
- Yaşarsoy, E., Oktay, K. (2023). Yerli Turistlerin Şanlıurfa Turizmi ile İlgili Algılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma (A Research on Determining Domestic Tourists' Perceptions Regarding Tourism in Şanlıurfa). *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 8 (1), 58–77. <https://doi.org/10.21325/jotags.2020.53>

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.